

Hayat

*Hayata, daima hayata.. dünyaya
daha çok hayat katalımı!*

Nietzsche

Cilt VI. 1 Eylül 1929. Sayı : 138

Musahaba

Kendi kendine inanmayanlar

Aramızda sık sık tesadüf edilen bir tip vardır. Bunlar kendi yaptıklarıyla kendileri alay ederler, iştirak eylediği işleri kendileri de beğenmezler, kendileriyle beraber olanlar da nefisleri gibi bunların istihza mevzuudur. Ne yapıyorsunuz? diye sorduğunuz zaman “ne yapalım birader, gösterişle meşgulüz,” derler. Bunlara göre hayat mütemadiyen aldatmaktan, aldatır olduğunu söylemekten ibarettir. Bu gibiler garip bir hava yabalar: Onların zehirledikleri yerlerde vazife duygusu yoktur. Dayanılacak, üzerinde durulacak, müdafaa olunacak fikir mevcut değildir. Hiç bir şeye hatta kendilerine de inanmazlar. Etrafa bakan dikkatli bir göz aramızda bu nevi insanların çoğaldığını görür.

Cürüm işleyenlerden nefret ederiz, çünkü her cürüm içtimaî

tesanüde karşı gelmektir. Halbuki bu söylediğim insanlar “hayat,”ın hiç bir ahlâkî kıymetini kabul etmezler. Onlarca vazife diye inanılacak ve takip edilecek bir yol düşünülemez. Nefisleri gibi cemiyet te aldatma ile gıdalanır. Bunlara göre son zamanlarda çok söylenen bir tabirle bütün işler bir “katakulli,” den ibarettir. Bunların nazarında vazife ve millî cemiyete bağlanma duygusu mevcut değildir. Bu tiplerin çoğalması cürümlerin artmasından fazla cemiyeti hırpalar, onun için bu tip insanların çoğalmasından daha çok korkmalıyız.

Bu gibilerle mücadele için ne yapmalı? birinci derecede yapılacak şey bu insanların takbihle, hatta nefretle karşılanmasıdır. Nefsini alay mevzuu yapanlar bu kadar, küçülmüş ve razı olanlar, yaptığı işe ve vazifeye inanmayanlar hayatın

manevî ve ahlakî kıymetine ehemmiyet vermiyenlerdir. İnsanlığa hiç bir yararlığı dokunmayacak olan bu kimse erin cemiyeti bozmamalarına çalışmak herkes için bir vazifedir.

Bu günün Maarif adamlarına düşen mühim işte gençleri böyle bir hale düşmekten korumak olmalıdır.

Gençlere anlatmalıyız ki hayata esaslı kıymeti veren en mühim âmil vazifeye bağlanmaktır.

Kendine bir yol açmağı, o yolda zevkle, imanla çalışmağı bilmeyen insanlar, yorgunluğunu yaptığı işin iyiliğiyle unutmayanlar hakikî saadet nedir, bilemezler. Gençlere böyle bir ahlakî yaşayış zevkini veriniz, artık kendi kendine inanmayan, yaptığıyla alay eden insanlar göremezsiniy.

Mehmet Emin

Reşat Nuri Beyin romanları

“Reşat Nuri Beyin her romanında muhakkak bir Çalıkuşu bulunduğunu kendisini en çok sevenler söyler. Hakikaten Dudaktan kalbe, Akşam güne-i ve Bir kadın düşmanında Ferideyi bulmak mümkündür. Fakat son romanlarında bunu bulmanın imkânı yoktur.”

Reşat Nuri Bey, son iki sene zarfında, üç roman neşretti: Acımak, yeşil gece, yaprak dökümü... Reşat Nuri Beyin her romanında muhakkak bir “Çalıkuşu” tipi bulunduğunu, kendisini en çok seven arkadaşları, karileri söylerler. Hakikaten gerek “Dudaktan kalbe,” “Akşam güneşi,” ve gerek “Bir kadın düşmanı” romanlarında çalıkuşu Ferideyi bulmak mümkündür. Biraz hırçın, biraz şımarık güzel ve fazla sevimli bir tip olan Feride, Reşat Nuri Beyin romanlarının en birinci ve en esaslı bir kahramanıdır, fakat bu son üç romanda bunları bulmak imkânı yoktur.

Reşat Nuri Beyin bu son romanları hepsi birer tezi meydana koymak ve bu tezin etrafındaki hakikatleri teşrih etmek için yazılmıştır denebilir. Biz bu romanların mevzu ve tezlerini burada kısaca hülâsa edeceğiz.

Acımak, büyük emel ve arzularla, memuriyet hayatına atılan, muhitinin ve bilhassa aldığı kadının ailesinin tesiri ile en büyük felaketlerle karşılaşan ve utanılacak kadar adiliklere cür'et eden bir zavallının hikâyesidir. İstibdat ve meşrutiyetin ilk seneleri, sırf muhi'in fenalığı, memuriyet şeraitinin fenalığı yüzünden sokaklarda bir çok Mürşit efendilere rast gelmezsiniz.

Onların dilenmek için sıkılarak uzattıkları titrek elin arkasında, sefalet ve felâketle bir örtüye bürünmüş gözlerinin içinde eski bir zekâ ve cevvaliyetinin izlerini bu mak mümkündür. Reşat Nuri Beyin “Acımak,” eserinin kahramanı Mürşit Efendi budur.

“Acımak,” romanının mevzuu taşra havatını bilen ve bilhassa taşradaki memurların arasına karışmış olanlar için, hiç de yabancı değildir. Bu hayat o kadar kuvvetli, o kadar canlı bir şekilde yaşatılmış ki.. Yalnız bu romanın başlangıcındaki Zehra hanımı tanıtmak için yapılan mukaddeme pek uzun. Romanın ilk satırlarının okuyanlar, sonunda bu kadar cazip olacağını tahmin edemezler.

“Acımak,” ta çılgın bir aşk yok... Acımak, vazifeve olan merbutiyeti, eski tarzda yapılan izdivacın doğduğu sevgiyi, ilk sukutun acı ve ızdırabını, nihayet sefaletin insan ruhları üzerindeki tesirlerini canlandıran bir romandır. Mürşit Efendi, çok güzel bir tiptir. Ey düşünülmüş, çok fazla etüt edilmiş bir memur tipi.. Onun mektepten çıktıktan sonra his ettiği vazife heyecanı dürüst düşüncelerin birer vaka, birer hadise ile kırılması ve o adamdaki meziyetlerin bu hadise ve vaka-

yi içinde çürüyüp gitmesi o kadar güzel yaşatılmış ki...

“Yeşil gece,” romanı tez itibarile bu üç romanın en mühimmidir. Muharrir eserin sonuna romanın tezini koymuştur: İnkılâp bir günde bitmez.

“Yeşil gece,” romanı medrese ve ma'rif mücadelesini canlandırmaktadır. Medrese hayatının gizli köşelerine ma'arif çillerin daha pek yakın bir mazide ne gibi mücadelelerde bulunduğunu muharrir çok güzel tasvir etmektedir. Deli Necip, komser, Eyüp hoca, anadolunun ekser kasabasında rast gelinen tiplerdir. Kalben ma'rifin bir âşığı olan Şahin Efendi, medresede okumuş olduğunu, kalıpsız fesinin üzerinde sarığın yerlerinin bulunduğunu her sözüle, her tavrıyla anlatmakta, his ettirmektedir. Şahin Efendinin karşısına düşmanlarının çıkardığı kadın çok yerinde bulunmuş bir tiptir. Fakat muharrir bu eserinde yalnız tezini nazarı itibare alarak yazmıştır. Sırf medrese ve ma'rif mücadelesinin canlı bir sahnesi olan roman sayfaları, bu hayatı yakından bilmeyen ve tanımayanlar için o kadar sıkıcı oluyor ki. Arasına vakaya giren Necip Beyin, biraz romardan uzak, hoş ve delice konuşmaları bile romana başka bir tat veriyor. Gönül çok arzu ederdi ki muharrir

Şahin Efendiye temiz güzel bir aşk yaşatsın, Evliyaların arkasından ağlayan ihtiyar neler, Şahin Efendiyi kandırmak için mektebe ge en kadın olmasa, roman sırf erkeklerin etrafında ce eyan eden vakayiden ibaret kalacak. Halbuki aşk şahinleri, bu gibi Anadolu şehirlerinde vuku bulan âlemler gene aynı tezi canlandırmak için konulmuş olsaydı, her halde roman daha zevkle okunurdu.. "Yeşil gece,, yi büyük bir sabırla sonuna kadar okuya bilmek için, ya sen le ce bir iptidai mektebin te hocalık ve yahut her hanı gün-şsiz bir medr-sede çömezlik etmek lâzımdır. En çok kariî tabiatlı kadınlardan olan Reşat Nuri Beyin, kadınlar tarafından en az okunmuş olan romanı, hiç şüphesiz ki "Yeşil gece,, dir. Tezli -ser yazı rken onun yalnız bir tez i in yazıldığını düşünmek doğru olamaz. Bir tezi müdafaa etmek ve onun yerleşsin temin etmek ancak etrafında yapılacak propa anda n d-rec sine bağlıdır. Her hang bir roman evela zaman için elzem olan mazeme rri bulundurmamak mecbur yetindedir. Geçmiş garp edebiyatının son eserleri, muhtelif kısımlar üzerinde meydana getirilmiş ise de bizde böyle o ması muvafık değildir. Reşat Nuri Bey gibi, romanlarını okuyanların zevk ve arzularını pek yakından bilmiş ve tanımış olan bir muharrir, en çetin bir tezi, en zor bir ikri, oynak kaleminin çiz-ceği şuh mevzuların, vakaların arası da cazip ve kolaylık a anl şılan bir şekle sokabilir. "Yeşil gece,, çok güzel bir teze sahiptir. Memleketimizde müzminleşen pek eski düşmanın çirkin mevkii

iğrenç maksadını bu roman, bir defa daha bize gösteriyor, Cehalet boyunlarına sarılmış, bilgisizlik her tarafta baş göstermiş iken, çocuklara biraz bilgi aşısı yapmak isteyenler mer edilmiş, küçük yaşta hıfza çalışan çocukların yekdiglerini takip ederek mezara sürüklemesi hocalarla münevverler arasında sokak kavgaları, bu memleketin hakikaten acınacak pek eski bir derdidir. Onların nihayet bulduğu tarihler de hepimizin malûmu olacak kadar yakındır.

Gene tekrar edelim ki, bu güzel tez, bu canlı mevzu, yalnız kendisine ait vak'a ve hadiseler arasında yaşadığı içindir ki, as'ındaki kıymeti kısmen kayetmiştir. Eğer dediğimiz tarzda biraz vak'alarda tenevvü ve her roma daki gibi he kesi alâkadar edecek şekilde cereyanı, "Yeşil gece,, gibi kıymetli bir roman, daha cazip yapabilirdi.

Reşat Nuri Beyin en son romanı "Yaprak dökümü,, de son senelerin karağında saklandığı feciaların birin yaşatmaktadır, fakat iyi dikkat edilecek olursa şu tezi elde etmek mümkündür: Zaman ve zaruret, en mutasıp insanların ahlaki üzerinde bile tesirini ve tahribatını yapar.

Ali Rıza Bey ismindeki, mütekait bir mutasarrıf bulunduğu şikete ken i tavassutuyla giren bir daktilo ile müdürün arasında geçen bir macerayı kabul edemiyor ve kendini geçindiren, iasesini temin eden işini tepiyor, bidayette ailesi arasında mevkii sarsılıyor, kafasının içine girmemiş, yerleşmemiş, havsalası almamış olduğu şeyleri kendi ailesi arasında görüyor ve pek yabancı kalmıyor.

Oğlunu hapishanede ziyaret ettiği zaman gösterdiği tevekkül, pek az eve işini terk edecek kadar göstermiş olduğu a abiyet ile tezat teşkil etmektedir. Kızların dans ve suare akşamları romanda o kadar çabuk geçiyor i... Halbuki romanın en mühim bir tipi olan Ali Rıza Beyin, ne eve gelenlerle konuştuğunu, nede eve gelen tipleri bilmiyor ve tanımıyoruz. Leyla ve Neclayi alan arap bile, mühim rol o nadığı ha de romanda bir figüran vaziyetinden kurtulamıyor Hayrie Hanım, Ayşe o kadar silik kalıyor ki.. Eğer roman eşhasının resimleri çizilecek olsa, ressamın fırçası durur.. Muharrir en ziyade canlandırmas lazım gelen yerleri ihmal etmiş, meseleyi anlatacak tafsilat vermekten çekinmiş. Fikretin hayatı, Neclanın vaziyetini başka vakaların yardımıyla şöylece öğreniyoruz.. Şevketi hapishanede bıraktık va unuttuk...

Leyla ne suretle metres hayatına atılmış o doğunu bilmiyoruz. Ali Rıza Beyin Fikretin y nından avdetinde Hayrie Hanımın bir ricası üzerine Leylanın a artımanına gitmesi muvafık.. Senel rd nberi bir çok vakayinin altında ezile, ezile mezyetlerini kaybeden, karakterini değiştiren Ali Rıza Beyin Leylanın evinde oturmağa rıza göstermesi pek tabii.. Yalnız bu roman insana çabuk bitirilmiş hissini veriyor.. En güzel "observation,, yapılacak yerlerde susulmuş, yalnız vaka kaydedilerek geçilmiş..

Güzel üslubu, kıymetli mevzularla bugünkü neslin kalinde ve ruhunda pek büyük bir tesir yapmış olan Reşat Nuri Beyin eski romanları derece-

Uzun hikâye :

İhtiyarlar

“Bize Amerika’nın bir köşesini aydınlatan bu canlı ve heyecanlı hikâyeyi, Nurullah Ata Beyin güzel tercümesi ile, sütunlarımıza naklediyoruz. Okuyucularımızın zevk ve alaka ile takip edecekleri “İhtiyarlar” iki, nihayet üç sayıda bitmiş olacaktır .

Sepetçi Thomè Sahyra’nın bir Manasır gibi bembeyaz evi, Ventania denilen tepenin rüstai yarı üzerinde naçiz bir kuş yuvasını andırırdı. Oralarda öyle bir ev bulunduğunu bilmiyen bir kimse, sık ormanlarla örtülü ufaka göz gezdirirken birdenbire onu, ta tepeden çıkıp çakıl taşlarından atlıya atlıya sel çukuruna koşan köpüklü bir su sanabilirdi.

Önünde, tertemi üç pencerenin altında etrafı alıçlarla çevrilmiş bir avlu su vardı. Bahçe kapısından girince adeta ikinci bir kapı teşkil eden portakal ağaçları, meyva mevsiminde o kadar yüklü olurdu ki güneş vakti çatlayıp yakıcı toprağın üzerine düşüvermesinler diye her sabah portakalları koparmak lâzımdı.

Evin etrafında, ağaçların gölgesi altında domuzların ahır, koyun ağılı, kümes ve akşrımları ineklerin sığındığı çarı vardı. Aşağıda, ovada Thomè Sahyra’nın güzel, adeta muhteşem denilecek bir darı yetiştiren toprağı ile fasulye tarlası vardı. Helvacı-bakları hayli yer işgal ediyordu; siyah yeşil manyoka tepenin bir kısmını kaplayıp kahve ağaçları arasına giriyordu. Bu kahve ağaçları ancak yüz ayak kadar bir yer kaplardı ama o kadar bol meyva verirlerdi ki bolluk senelerinde sandıklar taşardı. İhtiyar fazlasını götürüp pamuklu kumaşlarla kışın çok soğuk zamanlarında lâzım

olan yatak çarşafı ile, ziraat aletleri veya sofrası eşyası ile değiştirirdi. Para alıp da ne yapsın? Eşyası tamam bir ev, ekseriya sertanejoların altlarına yaydıkları darı samanından set şilteler yerine yumuşacık bir yatak parçasından daha iyi değil mi?

Hiç bir tamahkâr el gece silahla gelip rahatını bozmasın, kendisini öldürmeğe kalkmasın diye bütün parasını sarfedirdi; Terra Santa’da, çamağaçları tarafında yüzlük ihtiyar Simeao’yu, odasının tahtaları altına sakladığı altın dolu testiye çalmak için bir gece öldürmemişler miydi? Thomè Sahyra evinde beş altı doplinden fazla bulundurmazdı; bunu da karısı Romana bir kumbaraya koyup Hazreti Meryem heykelinin altındaki çuha örtü ile kapalı düa kitabı dolabına saklardı.

İkisi de böyle saadetli bir ömür sürüyorlardı. Thomè Sahyra sepet ve küfe örür, akşam ve sabah serinliklerinde tarlalarına gidip temizler, tohum eker, meydana çıkmış köklerin üzerine toprak doldurur, yeri kazıp manyoka koparırdı; ev işlerine bakan Romana da çörek yapmak için tuğla fırını yakar, tavuklara ve domuzlara bakardı.

Thomè Sahyra altmış yaşında idi ama o kadar cılız ve kurku idi ki tarlaların güneşi altında gölgesi bir delikanlınınkini andırırdı. Tunç renkli yüzünde hiç sakal çıkmamıştı. Çenesi tekeninki gibi sivri, gözleri de serhoşlarıinki gibi uyuklu idi.

Kocasından birkaç yaş büyük bembeyaz başlı, bumburuşuk derili Romana da zayıftı ama kuvvetli, sıhhati yerinde ve bir kuş gibi neşeli bir kadındı.

Sahyra’nın daha yirmi yaşında bir belikanlı iken sertanın geniş bir mın-takasında saz topladığı zamanlarda,

bir çay kenarında tanışmışlardı. Birbirlerine gönül yermişlerdi; bu aşk onları birleştirmiş ve bir seyyar sepetçinin göbe hayatının bütün cilveleri ayıramamıştı. Bazan dağlarda, bazan bir kasabada serse-i serseri dolaşmışlar; bazan bir ranchoya misafir olup ertesi gün öküz arabasında başka yerlere doğru yol almışlardı. Hiç şikâyet etmemiş, Allah’tan ümitlerini kesmemişlerdi ve ağır tekerleklerin çizdiği, gözleri önünde vadiler, dağlar teşkil eden toprağa itimatları asla azalmamıştı.

Günün birinde, adeta bir köşeye çekilmiş gibi duran bu tepeyi bulmuşlar ve toprak ancak Allah’ın malı olduğu için Thomè, başka bir sahibi olup olmadığını hiç düşünmeden oraya, karısının yardımı ile, bir kulübe kurmuştu. Soğuk ve amansız bir ağustos gecesi fırtına damın samanlarını uçurunca sepetçi, ocağının harabesi önünde karısı ile konuşmuş ve birkaç para topladığı için artık oraya, fena havaya mukavemet edecek, kendilerini soğuktan da, sıcaktan da koruyacak kalın duvarlı, damı kiremit örtülü bir ev yapmağa karar vermişti. Sonra hatırlayan üç arkadaşla işe başadı. Destekleri için braunaları kendi eli ile seçmiş, gidip ormandan ağaçlar kesmiş, bir kalıp yapmıştı; öyle ki on beş gün içinde avluda adeta bir kiremit fabrikası meydana gelmişti. Böylece ev, yeşilliklerin ortasında, o zarif ve sağlam hali ile yükselmişti. Bu yüksek ve beyaz bina, yoldan bakılınca göze çarpan ilk bina idi.

Sın te eserlerine ihtiyacımız var. Her sene biz, bu gibi kıymetli ve zengin eserlere alıştıran Resat Nur Beyin, bu arzunuzu hemen “hayır,” cevabı ile mukabele etmeyeceklerinden eminiz.

Hikmet Şevki